

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено теоретичні аспекти забезпечення та підтримки економічної стійкості підприємства, наведено практичні розрахунки основних її параметрів.

Процес успішного функціонування та розвитку промислового підприємства в умовах ринкової економіки залежить від рівня його економічної стійкості, яка визначається здатністю суб'єкта господарювання так реагувати на зміни зовнішнього середовища, щоб не лише зберігати та генерувати чинники, які зумовлюють його врівноважений стан, але й сприяти подальшому розвитку.

Проблеми забезпечення стійкого розвитку підприємства досліджувалися в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених: І. Брянцевої, М. Котляр, Н. Кульбаки, Ф. Євдокимова, І. Мізіної, Н. Лоханової, І. Цигилика [1,3,4,5,8]. Однак більшість цих публікацій стосується теоретичного обґрунтування сутності окремих складових економічної стійкості та розробки методологічного інструментарію підтримки стійкості підприємства в межах досліджуваної функціональної сфери його діяльності. Зокрема, основний акцент робиться на формуванні комплексу заходів забезпечення та підтримки фінансової стійкості підприємства на основі проведення фінансово-економічного аналізу його виробничо-господарської діяльності. Значна увага приділяється також питанням досягнення конкурентної стійкості підприємства за рахунок зміцнення власних конкурентних позицій на ринку. Загалом, аналіз економічної літератури дає можливість стверджувати, що на даний момент не сформовано єдиного підходу до трактування поняття й інструментарію забезпечення економічної стійкості підприємства.

Метою цього дослідження є узагальнення підходів щодо визначення категорії “економічна стійкість” та її структури, а також формування системи якісних і кількісних показників оцінки економічної стійкості підприємства, виявлення можливостей її практичної адаптації.

В літературних джерелах економічна стійкість розглядається в різних тлумаченнях. Вперше термін “економічна стійкість” було застосовано при розгляді проблем обмеженості природних ресурсів, які спровокували виникнення глобальних енергетичних криз, що викликали негативні тенденції в економіці більшості країн. Концепція економічної стійкості мала на меті забезпечити стабільний розвиток світового господарства на основі більш економічного та раціонального використання ресурсів. Згодом вона була відображена в теорії економічної безпеки держави.

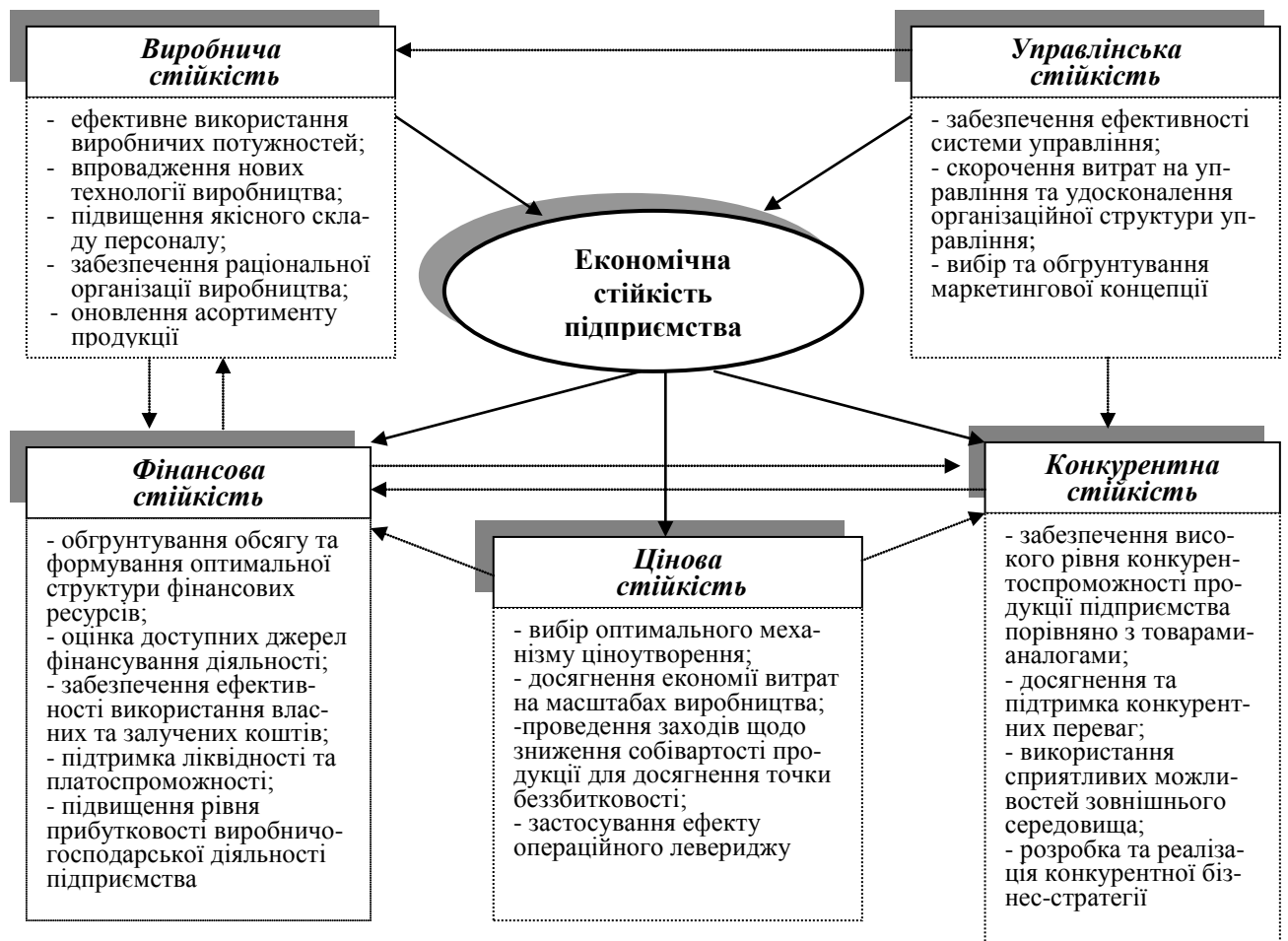
Аналіз літературних джерел [1,2,3,4,5,8] дає змогу виокремити специфічні ознаки даної категорії й узагальнити їх таким чином: економічна стійкість підприємства – це збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує сталий розвиток підприємства на основі зростання прибутковості, підвищення платоспроможності та зміцнення конкурентних позицій з врахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

На сьогодні досягнення та підтримання економічної стійкості підприємства є проблемою, яка лежить в площині забезпечення стабільності його функціонування в майбутньому та гарантування економічної безпеки. Підприємство як цілісна система об’єднує в собі значну кількість структурних елементів (виробництво, фінанси, маркетинг, систему управління тощо). Зважаючи на важливість того чи іншого компонента у забезпеченні ефективності роботи підприємства, науковці вирізняють окремі напрямки досягнення економічної стійкості. Зокрема, І. Брянцева, на основі тверджень, що економічна стійкість формується в процесі виробництва, а підтримується на етапах реалізації та розподілу продукту, виокремлює виробничо-технічну та фінансово-економічну стійкість [1]. Інші точки зору ґрунтуються на тому, що домінантною складовою економічної стійкості є фінансова стійкість [4, 3], управлінська стійкість [5], економічна безпека [8]. На нашу думку, доцільно буде виділити такі функціональні складові економічної стійкості підприємства як виробничу, управлінську, фінансову, конкурентну та цінову. Кожен із цих елементів відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стійкості

підприємства. Разом з тим, між ними існують тісні взаємозв'язки, тобто, вони взаємообумовлюють один одного. Досягнення рівноважного стану однієї функціональної складової економічної стійкості є вихідною базою для розвитку іншої. Так, фінансова стійкість доповнює виробничу і може розглядатись як її похідна і, навпаки, лише фінансово стійке підприємство має реальну можливість за рахунок власних обігових коштів нарощувати обсяги виробництва, оновлювати виробничі потужності та проводити гнучку асортиментну політику. Крім того, фінансова стабільність є визначальним чинником при формуванні конкурентних переваг підприємства, а зміцнення конкурентної позиції сприяє покращенню фінансового стану, оскільки ринкове визнання продукції забезпечує підприємству довгострокове виживання при успішній реалізації бізнес-стратегії. Чітка та злагоджена система управління дає змогу організувати ефективний і безперебійний перебіг процесу виробництва продукції та стабілізувати власні фінансові й інвестиційні можливості. Цінова стійкість є наслідком досягнення рівноважного стану усіх вищезначених складових економічної стійкості, сприяє зростанню прибутковості діяльності підприємства шляхом оптимізації структури витрат, що, відповідно, посилює конкурентоспроможність виробництва.

Структура економічної стійкості підприємства та взаємозв'язки між її основними функціональними складовими показані на рис.1.

Забезпечення економічної стійкості потребує її кількісного оцінювання. Без такої оцінки підтримувати сталий розвиток підприємства неможливо, оскільки відсутня об'єктивна основа, котра характеризує реальний стан суб'єкта господарювання. Діагностика економічної стійкості підприємства проводиться за окремими функціональними напрямками з використанням системи показників, які визначають як кількісні, так і якісні параметри його функціонування.

Рис.1. Взаємозв'язок функціональних складових економічної стійкості промислового підприємства

Для оцінки рівня фінансової стійкості слід використовувати наступні показники:

1) ліквідності та платоспроможності, які визначають спроможність підприємства виконати свої поточні зобов'язання за рахунок перетворення власних поточних активів на гроші;

2) фінансової стабільності, які дають оцінку надійності підприємства як ділового партнера і характеризують ступінь його фінансової незалежності від зовнішніх інвесторів, здатності до маневрування власними коштами;

3) ділової активності, які характеризують ефективність використання як власних, так і залучених ресурсів;

4) рентабельності діяльності, які показують рівень прибутковості підприємства, а також є важливою характеристикою чинників формування

прибутку і капіталу та використовується як інструмент інвестиційної політики та ціноутворення.

Конкурентна стійкість підприємства охоплює комплекс економічних характеристик, які визначають його становище на певному галузевому ринку. Цей комплекс містить оцінку споживчих властивостей продукції, що пропонується на ринку, а також чинників, які формують загалом економічні й організаційні умови виробництва та реалізації товару. До них належать: визначення основних конкурентних сил в галузі, аналіз масштабу їхнього впливу на конкурентну позицію підприємства; формування переліку найближчих конкурентів та об'єднання їх у певні стратегічні групи; оцінка ступеню інтенсивності конкуренції серед функціонуючих фірм; виявлення потенційних ризиків зовнішнього середовища для розвитку підприємства та сприятливих можливостей, які можуть бути використанні в конкурентній боротьбі.

Оскільки основна діяльність підприємства пов'язана з виробництвом і реалізацією продукцією, що є головною метою його діяльності та забезпечує значну частину доходу, то оцінка економічної стійкості, передусім, передбачає аналіз складу, структури й ефективності використання виробничих ресурсів, тому оцінку виробничої стійкості слід здійснювати в розрізі окремих видів ресурсів, а саме:

- трудових – шляхом оцінювання кваліфікаційного рівня персоналу, відповідності професійних вмінь і навичок працівників посадам, які вони займають, аналізу чинників плинності кадрів на підприємстві;
- технологічних – через розрахунок економічної ефективності від впровадження новітніх технологій і введення інновацій;
- матеріально-технічних – шляхом оцінювання наявних запасів матеріалів, сировини, палива, характеристики якісного стану й ефективності використання виробничих потужностей;
- організаційних – шляхом впровадження організаційних інновацій, скорочення часу на переміщення предметів праці за технологічними операціями, зменшення непродуктивних витрат робочого часу.

Необхідність виокремлення управлінської стійкості пов'язано з тим, що керівники мають визначальний вплив на формування політики підприємства і його подальший розвиток залежить саме від ефективності системи управління. Управлінська стійкість оцінюється за критерієм оптимальності організаційної структури управління і залежить від кількості зв'язків підпорядкування в системі та оперативності виконання поставлених завдань; стану комунікацій на підприємстві та наявності зворотного зв'язку; ефективності комплексу маркетингу.

Життєздатність теоретичних концепцій визначається можливістю їх практичної реалізації. Так, проведені нами розрахунки економічної стійкості швейної фабрики ВАТ "Галія" свідчать про те, що вона є економічно нестійким підприємством стосовно конкурентної позиції на ринку. Це зумовлено, насамперед, невисокою купівельною спроможністю споживачів продукції, зростанням витрат на енергоносії, паливо, сировину та матеріали, неконтрольованим імпортом дешевого одягу, які наповнили вітчизняний і місцевий ринки швейних виробів. У зв'язку з цим фабрика працює за давальницькими схемами з фірмами країн Західної Європи, контракти з якими не завжди є рентабельними. Проте, підприємство володіє значними потенційними фінансовими можливостями, котрі здатні забезпечити його виживання в умовах жорсткої конкуренції. В таблиці 1 наведено низку показників, що характеризують фінансовий стан фабрики.

Таблиця 1

Аналіз стану та динаміки зміни фінансових показників діяльності швейної фабрики ВАТ "Галія" в 2004 р.

№ п/п	Показники	На початок року	На кінець року	Динаміка зміни показників за рік	Оптимальне значення, при якому забезпечується фінансова безпека підприємства
1	Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства				
1.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,001	0,02	+ 0,019	0,2 – 0,35
1.2	Коефіцієнт термінової ліквідності	0,7	0,6	- 0,1	0,6 – 0,8

1.3	Коефіцієнт покриття	2,12	1,96	- 0,16	1,5 – 2,0
1.4	Коефіцієнт відновлення платоспроможності	1,4	1,3	- 0,1	$K > 1$
2	Оцінка фінансової стійкості				
2.1	Коефіцієнт автономії	0,87	0,85	- 0,02	$K \geq 0.5$
2.2	Коефіцієнт маневрування	0,17	0,16	- 0,01	0,4 – 0,6
2.3	Коефіцієнт забезпечення ВОК активів підприємства	0,5	0,5	---	min 0,1
2.4	Коефіцієнт заборгованості	0,15	0,16	+ 0,01	$K \leq 1,0$
3	Оцінка ділової активності				
3.1	Оборотність усіх активів, разів	2,04	2,12	+ 0,08	$K = 3,0$
3.2	Тривалість обороту, днів	176	170	- 6	Зменшення
3.3	Оборотність власного капіталу	0,60	0,67	+ 0,07	Збільшення
3.4	Тривалість обороту, днів	600	537	- 63	Зменшення
3.5	Оборотність кредиторської заборгованості, разів на рік	5,6	6,0	+ 0,4	Збільшення
4	Оцінка рентабельності діяльності підприємства				
4.1	Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації, %	- 8,39	+ 4,4	+ 12,79	$K > 0$, збільшення
4.2	Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком, %	- 8,27	- 8,26	+ 0,01	$K > 0$, збільшення
4.3	Рентабельність власного капіталу, %	- 5,0	- 5,5	- 0,5	$K > 0$, збільшення
4.4	Рентабельність активів, %	- 4,4	- 4,8	- 0,4	$K > 0$, збільшення

Примітка. Розраховано авторами за даними [9].

Дані аналітичних розрахунків показують, що більшість коефіцієнтів знаходяться в межах допустимих значень, при яких забезпечується фінансова безпека підприємства. Слід зазначити, що негативним моментом є збереження стійкої тенденції до зниження ділової активності та рентабельності діяльності фабрики. Це безпосередньо пов'язано з проблемою реалізації продукції на внутрішньому ринку та скороченням обсягів іноземних контрактів.

Забезпечення економічної стійкості вимагає детального та глибокого аналізу усіх функціональних сфер діяльності, оскільки лише фінансово,

конкурентно та виробничо стійке підприємство може успішно функціонувати на ринку. Досягнення стану економічної стійкості є стратегічною метою кожного суб'єкта господарювання. Дослідження практичних технологій забезпечення економічної стійкості становитиме перспективне коло наукових пошуків у цій сфері.

Література

1. Брянцева И.В. Система критериальной оценки экономической устойчивости предприятия // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2004. – №2. – С.79-90.

2. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т.3 / Редкол.: С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952с.

3. Євдокимов Ф.І., Мізіна О.В. Дослідження категорії “Економічний потенціал промислового підприємства” // Наукові праці ДонНТУ. Серія:економічна. – 2004. – Випуск 75. – С. 54-58.

4. Котляр М. Фінансова стійкість підприємства в механізмі його господарювання // Вісник ТАНГ. – 2004. – №3. – С.35-38.

5. Кульбака Н.А. Сущность и факторы экономической устойчивости предприятия./ <http://www.masters.donntu.edu.ua/2002/>.

6. Леснікова М.В. Інноваційна діяльність і формування системи відносних показників фінансового стану підприємства // Проблеми науки. – 2003. – №3. – С.17-21.

7. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку // Економіст. – 2005. – № 2. – С.52-56.

8. Цигилик І.І. Економічна безпека в системі внутрішнього економічного механізму // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – № 12. – С.3-5.

9. Баланс і Звіт про фінансові результати ВАТ “Галія” за 2004рік.